

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Petra Pohanová

Společenské vědy a přírodopis se zaměřením na vzdělávání

Pojetí člověka a přírody v konfucianismu a taoismu. Pokus o srovnání.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci: *Pojetí člověka a přírody v konfucianismu a taoismu. Pokus o srovnání*. Vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce s použitím uvedených pramenů a odborné literatury.

V Olomouci dne 2. 12. 2014

.....

podpis autora

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k práci.

Obsah

Úvod	5
1. Konfucius a konfucianismus	6
1. 1. Konfucius	6
1. 2. Konfucianismus	8
1. 2. 1. Filozofie nebo náboženství	8
1. 2. 2. Pět klasických knih	9
2. Člověk a příroda v konfucianismu	13
2. 1. Člověk v konfucianismu	13
2. 2. Příroda v konfucianismu	16
3. Taoismus	19
3. 1. Mistr Lao-C'	19
3. 2. Tao te t'ing a taoismus	20
3. 2. 1. Kniha Tao te t'ing	20
3. 2. 2. Tao, taoismus	21
4. Spojení člověka, přírody a taoismu	25
4. 1. Chápání člověka v taoismu	25
4. 2. Příroda v taoismu	28
5. Pokus o srovnání taoismu a konfucianismu	32
6. Využití taoismu a konfucianismu ve výuce společenských věd	35
Závěr	37
Literatura a prameny	38

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je seznámení se s tradičními čínskými filozofickými směry konfucianismem a taoismem a jejich orientací na člověka a přírodu. Nakonec oba dva směry porovnat a poukázat na jejich možnosti využití v dnešním školství. Toto téma jsem si zvolila vzhledem k mé studijní kombinaci Společenské vědy a Přírodopis se zaměřením na vzdělávání.

Za posledních několik let se v západním světě rozšířil zájem o východní náboženství, i když jejich existence je i v našem světě známá už od nepaměti. Všechny bez rozdílu přináší něco neotřelého a pozoruhodného do světa, kde se v náboženských kruzích žilo jen podle daných příkázání a dogmat. Jsou výbornou alternativou pro tu část lidstva, která striktnost místních náboženství a církví odmítá. Podstatou obou zmiňovaných směrů je návrat ke kořenům a úzké spojení s přírodou. I tento fakt může přispívat k jejich vzrůstající oblíbenosti. Dnes se na přírodní dědictví už nehledí s takovou úctou a pokorou, jako tomu kdysi bývalo. Tím, že se lidé uchylují k těmto filozofickým směrům, se jistě snaží změnit vnímání okolního světa u sebe a postupně i u svého okolí.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. V první a třetí kapitole se zabývám historií, zakladateli konfucianismu a taoismu a jejich stěžejními díly. Bez poznání základů těchto filozofií by nebylo možné jednotlivým zkoumaným aspektům dobře porozumět. Především jde o poznání různých interpretací a překladů původních taoistických a konfuciánských posvátných knih. Ty se velmi často autor od autora liší. V kapitolách dvě a čtyři se přímo věnuji tématům spojených s problematikou člověka a přírody. Člověk i příroda v obou daných filozofiích jsou popsány zvláště pro možnost lepšího proniknutí do zvoleného námětu. K případnému utvoření vlastního názoru jsou v textu uvedeny i úryvky z knih, dvou stěžejních děl pro obě filozofie, *Hovory Konfuciovy* a *Tao te t'ing*. Z nich také často ve své práci vycházím.

Závěr práce je zaměřen na porovnání načerpaných informací o taoismu a konfucianismu. Jejich vzájemné propojení, ale i zjevné odlišnosti a opačné přístupy k člověku i přírodě. V poslední kapitole „*Využití taoismu a konfucianismu ve výuce společenských věd*“ se snažím popsat, jaký by měla smysl aplikace těchto filozofií do moderní výuky společenských věd a přírodopisu.

1. Konfucius a konfucianismus

Dříve než se budu zabývat postavením člověka a přírody v konfucianismu, je dobré se nejdříve seznámit s celým náboženstvím, jeho základy a autorem.

1. 1. Konfucius

Mudrc všech věků, První učitel či Mistr Kchung jsou jenom z mnoha přízvisek čínského myslitele Kchung fu-c'. My ho však známe pod zlatinizovanou formou Konfucius. Za historii existence Číny se nikdy neobjevil nikdo jiný, kdo by měl tak velký vliv na život a myšlení čínských obyvatel.¹

Konfucius se narodil kolem roku 551 př. n. l. ve městě Cu, které se nacházelo na území státu Lu. Narodil se v období úpadku vládnoucí dynastie Čou, pod jejíž nadvládu spadalo území kolem hlavního města Luo-jangu. Ostatní okolní země byly rozděleny na mnoho menších států, které mezi sebou neustále sváděly dobovačné boje. Stát Lu byl jedním z nich.² Konfucius se narodil správci města Cu Kchung Šu-ling Cheovi a mladé Čcheng-cai. Konfuciovův otec zemřel pouhé tři roky po jeho narození porodu. I když jeho rodina nepatřila mezi nejbohatší vrstvy ve městě, měla to štěstí, že byla součástí třídy, která díky své vzdělanosti byla na vzestupu. Dostávalo se mu tedy již od útlého věku dobrého vzdělání. Kde a kdo ho přesně vyučoval, se do dnes přesně neví. Studium velmi miloval a mezi hlavní složky svého vzdělání považoval hudbu a poezii. Od mladého věku mu byly svěřovány různé úřednické funkce. Důležitou z nich byla pozice výběrčího daní, kdy vybíral a ukládal od hospodářů a rolníků obilí a rýži. Vykonávání tohoto úřadu ho utvrzovalo v jeho názoru ohledně špatně nastaveného vládnoucího systému, v němž lidé hladoví a žijí v bídě, zatímco úřednickí byrokraté berou lidem vše, co mohou a také jsou velmi jednoduše úplatní. Na základě těchto zkušeností založil Konfucius ve svém domě školu a obklopoval se mladými, schopnými a talentovanými muži, kteří byli jeho žáky. Jeho cílem bylo z nich vychovat „urozené muže“ neboli *tün-c'*. Konfucius učil své žáky šesti dovednostem: rituálům, psaní, hudbě, archeologii, jízdě na voze a matematice. Jeho hlavním cílem však bylo vychovat je v takové muže, kteří jednou budou moci jít příkladem společnosti, změnit ji a vést. Konfuciovi žáci pocházeli z různých společenských vrstev. Urozenost bral jako něco, co se dá během života získat výchovou a procvičováním některých ctností. Svou výuku uskutečňoval za pomoci hovorů a polemik. Jeho žáci se často dostávali do vyšších úřednických funkcí. Díky nim se dostal až k samotnému vévodovi z Lu. Konfuciovým

---

¹ HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 9

² BONDY, E.: *Čínská filozofie*, 1. vyd. Praha: Sdružení na podporu vydávání časopisů, 1993, s. 22

největším cílem a snem bylo najít panovníka podobného vévodovi z Čou, jehož shledával ideálním vládcem. Bohužel po čase zjistil, že u dvora je považován spíše za okrasu.³

Okolo padesátého roku života opustil svou domovinu, stát Lu, a vydal se spolu se svými žáky hledat dokonalého panovníka. Navštěvoval okolní státy, ale bohužel jeho snaha o předání jeho učení a moudrosti se neshledala s velkou odezvou. Chvilí působil u vévody z Čchin, ale vzhledem jeho podřízenosti k jinému rodu byly všechny snahy marné a bez budoucnosti.⁴ Po třinácti letech putování se vrátil do vlasti, kde se poslední léta svého života věnoval shromažďovací a spisovatelské práci. Do konce života už nevykonával žádný veřejný úřad. V roce v 479 př. n. l. Konfucius zemřel. Podle legendy svoji smrt předpověděl. Pochovali jej jeho žáci s náležitými poctami. I když už i před svoji smrtí byl uznávaným mudrcem, on sám se svým životem a naplněním jeho životním posláním nebyl spokojen. Po mistrově smrti jeho učedníci tři roky truchlili. Když skončilo období smutku, vydali se šířit Konfuciovo učení.⁵

Konfucius umíral jako zlomený muž. Jeho učení však převalo téměř dva tisíce let a bylo dominantním filozofickým směrem celé Číny. „*Mistr byl vlídný, ale pevný, důstojný, nikoli však drsný, zdvořilý, ale přirozený.*“⁶ Takto o něm mluvili jeho žáci. Konfucius sám o sobě neměl vysoké mínění. Vůči své osobě měl vysoké nároky a byl velice skromný. Neviděl v sobě samém velkého mudrce ba ani ne dobrého. Některé své žáky, jako například Jen Huiova, považoval za mnohem lepší myslitele. Dokázal přiznat své chyby a omyly. Sám o sobě pravil: „*Takový je to muž: tolik se snaží povznésti dychtivé, že zapomíná na hlad, a tak je při tom šťasten, že zapomíná na trpkost svého údělu a neuvědomuje si, že se blíží stáří.*“⁷ Stejně jako ostatní čínští filozofové, tak i Konfucius viděl velký smysl v přátelském citu a náklonnosti. Na toto téma vedl také časté diskuse se svými svěřenci. Jeho další velkou zálibou bylo studium středověku. Svou horlivostí v této oblasti přispěl k zaznamenání čínských dějin, které jsou na světě nejdůkladněji zpracovány. Konfucius byl prvním z velkých osobností čínských dějin, která dala směr čínské kultuře.⁸

---

³ HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 29 - 30

⁴ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 72

⁵ STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*, 8. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 68

⁶ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 122

⁷ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 99

⁸ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 41-42

1. 2. Konfucianismus

Počátky konfucianismu vznikly na základech starých tradic, které Konfucius uctíval a vracel se k nim. Konfucianismus můžeme označit jako etický a filozofický kodex, soubor myšlenek a názorů, poučení jak vést řádný život. Toto učení se velmi zaměřuje na obyčejný a praktický lidský život.⁹

Prvotní ideou bylo soužití lidu v harmonii s druhými, přírodou a základní dobrota člověka. K tomu, aby jedinec dosáhl harmonie a spravedlnosti, je potřeba pěstovat dobré mezilidské vztahy. To dokazuje i v knize Hovory Konfuciovy, kdy na otázku žáka: Co je to sounáležitost?, odpovídá: „*Nečiň druhým to, co nechceš, aby činili oni tobě!*“ Tudíž musí člověk začít u sebe a jeho vnitřní proměna povede ke správnému chování na venek. Schopnost správného chování si lze podle Konfucia osvojit pouze dobrým příkladem. Proto vedl své žáky k tomu, aby se stali ukázkovými občany.¹⁰ Harmonie ve společnosti lze dosáhnout tak, že každý bude chápat svoji roli ve společnosti a chovat se podle ní. Konfucius to nazýval „náprava jmen“. Mistr pravil: „*Ať je kníže knížetem, ministr ministrem, otec otcem a syn synem. Pokud se budou lidé řídit tímto názorem, bude panovat harmonie*“¹¹ Její zárodky by měly být zakořeněny už v rodinném životě. Pokud bude syn otci, mladší bratr staršímu a manželka muži prokazovat úctu, bude nastolena prvotní harmonie. Na stejném principu by měla fungovat úcta poddaných ke svému panovníkovi a ten by se měl na oplátku ke svému lidu chovat jako milující a starostlivý otec.¹² Možností jak zesílit sílu a význam harmonie je dbání na správném provádění všech rituálů a obřadů a na využívání hudby a poezie. Celý tento princip harmonie popisuje Konfucius jako *li*.¹³

1. 2. 1. Filozofie nebo náboženství

V první řadě si musíme uvědomit, že evropský a čínský pohled na to, co je to náboženství, je poněkud odlišný. Z evropského pohledu se většina historiků se přiklání k tomu, že jde o filozofii. Představa náboženství v Evropě evokuje představy o příkázáních, svatých knihách, bozích, sektách, kněžích a mnohého dalšího. Zatímco v Číně má slovo *tiao* dva významy - náboženství a vyznání, Konfucianisté považovali za hlavní funkci náboženství vštípení morálních hodnot společnosti. Samotný konfucianismus nemá žádnou náboženskou strukturu. Nekonají se pravidelné obřady, nemá žádné božstvo, svaté písmo či slovo boží.

---

⁹ HLAVINKA, P.: *Dějiny filosofie jasně a stručně*, 1 vyd. Praha: Triton, 2008, s. 22

¹⁰ O'CALLAGHAN, S.: *Malé kompendium světových náboženství*, 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012, s. 162

¹¹ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 159

¹² HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 32

¹³ O'CALLAGHAN, S.: *Malé kompendium světových náboženství*, 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012, s. 163

Někteří stoupenci konfucianismu však považují za osobnost boží Konfucia. Sám Konfucius, ačkoli věřil, že by si měl každý člověk utvářet a zasloužit se o svůj osud sám a nespolehat na pomoc božstev, přijal některé z rysů středověkého čínského náboženství. Modlil se k nebesům a považoval je za nejvyšší sílu a podporoval uctívání starých tradic a svých předků. Náboženství to tedy je i není. Záleží na našem úhlu pohledu.¹⁴

V roce 1906 se čínské úřady pokusily vyhlásit konfucianismus státním náboženstvím. Tento krok by znamenal prohlášení Konfucia za boha. Celá tato iniciativa ale skončila nezdarem. Právý opak nastal za vlády Mao Ce-tunga, který konfucianisty pronásledoval a tvrdě celou Konfuciovu filozofii potlačoval.¹⁵

V současnosti na celém světě žije přes šest miliónů lidí, kteří se hlásí ke konfucianismu. Dodnes se odráží v čínské kultuře, poezii, etice, společenském životě a hlavně v jejích dějinách. Tradiční konfuciánské hodnoty zůstaly silně ukotveny v životech lidí a zasahuje do všech jeho sfér. Díky vlivu komunistické strany působící v Číně je konfucianismus v této zemi potlačen. Hlavní základnu stoupců tvoří okolní státy jako Singapur, Tchaj-wan, ale i zvláštní správní oblast Čínské lidové republiky Hongkong. Ve Vietnamu, Koreji a v Japonsku zůstává konfuciánská etika a ideály součástí kulturních hodnot.¹⁶

1. 2. 2. Pět klasických knih

Pět klasických knih je považováno za základní texty konfucianismu a Konfucius se na ně často odvolával ve svém učení. Zároveň patří k nejstarším čínským literárním památkám. Historikové se domnívají, že některé části jsou dílem vévody z Čou, který byl podle Konfucia ideálním vládcem. Mezi pět klasických knih patří: Kniha písní, Kniha proměn, Kniha dokumentů, Kniha obřadů a Letopisy jara a podzimu. Těchto pět knih společně s Hovory Konfuciovými považujeme za základ konfuciánské filozofie.

1. Kniha písní (Š'-tíng)

Zřejmě nejstarší kniha čínské poezie pojímá přes tři sta básní. Většina z nich líčí všední strasti a slasti, jako lásku, válku a práci. Zbylé básně jsou spíše typ dvorské poezie. Vzhledem k častému užívání rané čínské poezie v hudební podobě, můžeme tyto básně označovat také písněmi.¹⁷

---

¹⁴ HOOBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 17-18

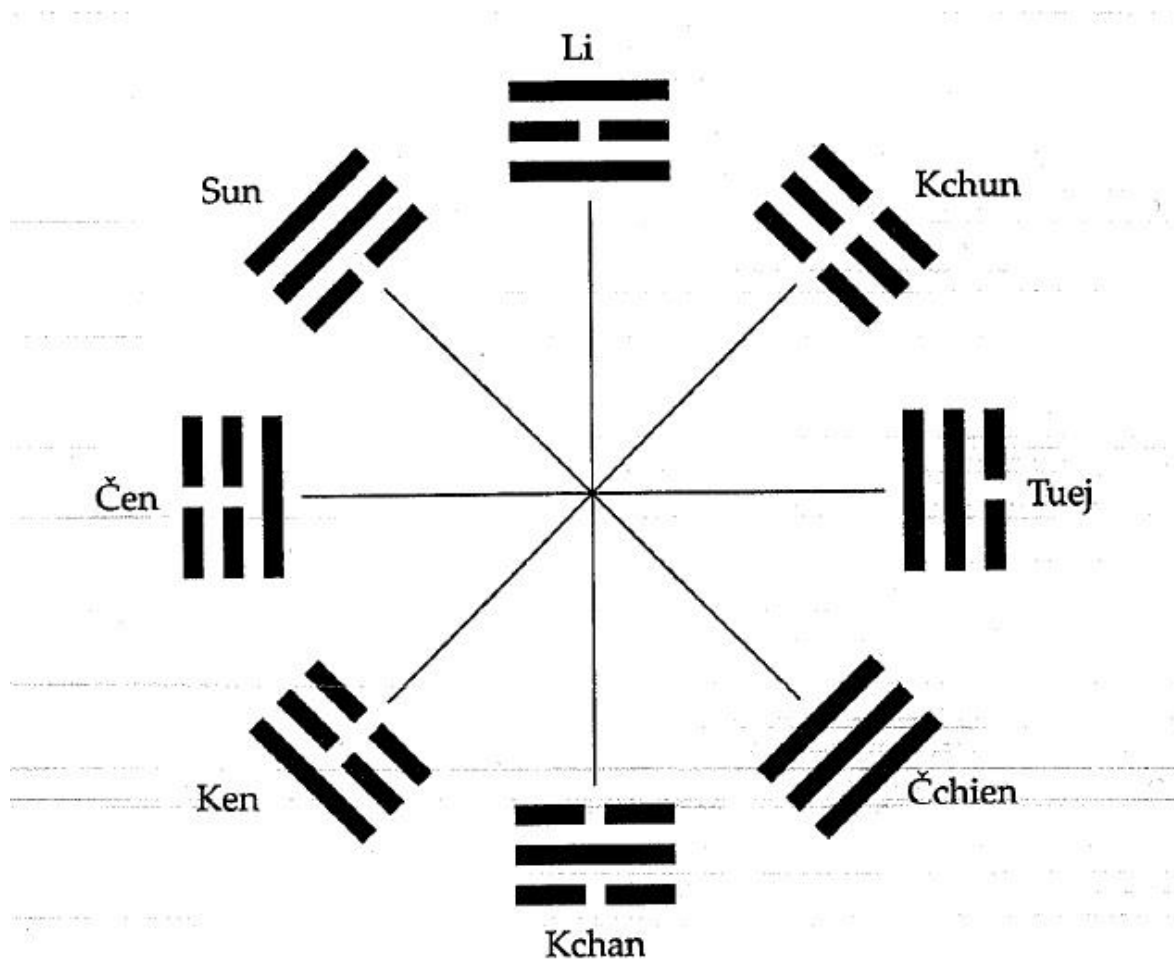
¹⁵ O'CALLAGHAN, S.: *Malé kompendium světových náboženství*, 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012, s. 164

¹⁶ HOOBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 9, 18

¹⁷ HOOBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 71-72

2. Kniha proměn (I-t'ing)

Kniha proměn je jinak označována za knihu věšteckou. Její rolí je nápomoc při předpovídání událostí, dějů, přírodních pochodů a pochopení lidské existence. Je to zřejmě nejstarší filozofické dílo vůbec. Autorem je neznámý císař, jehož texty Konfucius sesbíral, sepsal k nim komentáře a znovu je vydal. Základem knihy je osm „trigramů“, které tvoří tři plné nebo přerušované čáry. Jak přesně jednotlivé trigramy vypadají a jaký je jejich význam znázorňuje a uvádí následující obrázek a tabulka.

18

¹⁸ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 38

Čínské označení	Přírodní síla	Význam v lidském životě
čchien	nebesa	síla
tuej	moře	rozkoš
li	ohněň	sláva
čen	hrom	energie
sun	vítr	pronikání
kchan	děšť	nebezpečí
ken	hora	ustání
kchun	země	poddajnost ¹⁹

Kombinace jakýchkoliv dvou „trigramů“ vytváří šedesát čtyři „hexagramů“. Světlý prvek neboli jang zde zastupují plné linky, které představují světlo, život a pohyb. Přerušované linky představují temný prvek jin zahrnující v sobě hmotu a klid.²⁰

3. Kniha dokumentů (Šu-t'ng)

Soupis čínské historie v podobě análů, dekretů, proslovů, popisu událostí atd. Celá kniha začíná legendami o prvním rozvoji čínské civilizace přes dynastie Šang a Čou. Odtud pramenily Konfuciovy představy o ideálním panovníkovi a vůdci.²¹

4. Kniha obřadů (Li t'í)

Kniha obřadů sestává ze tří částí, tří rituálních textů. Ty se zaměřují na různé aspekty lidského života. Popisují správnou etiketu na svatbách, banketech, pohřbech, při provádění rituálů. Jsou zde sepsány i rady pro vedení domácnosti, obsluhu vozu, recepty, a tak podobně. Touto knihou se řídila celá etiketa u císařského dvora. Mimo jiné učí i chování k zesnulým, jejich uctívání i vzhlížení k Nebesům.

5. Letopisy jara a podzimu (Čchung-čchiou)

Konfucianisté považují tuto knihu za dílo samotného mistra, a to vzhledem k poslednímu datu v knize, které je až nápadně blízko dne Konfuciova úmrtí. Jde o kroniku státu Lu, konkrétně mezi léty 722 až 481 př. n. l. počínaje obdobím dynastie Chan.

¹⁹ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 25-26

²⁰ STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*, 8. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 69

²¹ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 74

Hovory Konfuciovy

Hovory Konfuciovy jsou dílem Konfuciových žáků. Pravděpodobně ale až druhé generace, která sepsala všechna vyprávění prvních žáků. Tvoří je dvacet kapitol rozdělených na čtyřicet devět oddílů. Jedná se především o záznamy dialogů mezi mistrem a jeho studenty. Zachovaly se však pouze jenom jejich části. Skutečné rozhovory musely být daleko obsáhlejší. Není jisté, zda opravdu veškeré výroky patří pouze Konfuciovi. Má se za to, že některé z nich patří jeho žákům. Hlavními tématy hovorů jsou filozofické otázky týkající se nejlepšího způsobu života a vládnutí. Zaobírají se také tehdejšími aktuálními problémy společnosti a vytváří pro ně nejlepší řešení. Hovory Konfuciovy nám dávají nejlepší možnost, jak poznat a porozumět mistrovým myšlenkám. Proto bylo přes dva tisíce let hlavní náplní studentů učení se celé knihy nazpaměť, což bylo považováno za první stupeň vzdělanosti. Student tím uzavřel své myšlenky a mohl se tak celý život věnovat částem, kterým dostatečně neporozuměl.²²

---

²² HOOBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 72-78

2. Člověk a příroda v konfucianismu

2. 1. Člověk v konfucianismu

Člověk jako jedinec, součást skupiny nebo snad celé populace? Muž, žena či dítě, mladý nebo starý? Tak jako ve všech možných směrech, tak i v konfucianismu, lze na člověka pohlížet z různých perspektiv. Zaměříme-li se na člověka jako na jedince, je důležité vzhledem k patriarchálnímu uspořádání v Číně říct, zda mluvíme o člověku mužského nebo ženského pohlaví.

Každý člověk, především však muž, jak je často v knihách o konfucianismu psáno, by měl dbát dodržování pěti ctností. Ty mu dopomohou k řádnému životu a možná i titulu „urozeného muže“. První ctností je *žen*. Tento pojem můžeme označit, jako laskavost nebo také humánnost. Představuji touhu po nejvyšším dobru pro všechny. *Žen* se v Konfuciově filozofii stalo ideálem, který by měl následovat každý. Druhá ctnost, bez které by první nikdy nemohla nabýt takové síly, je *li* jinak řečeno čestnost či náležitost. *Li* v sobě skýtá povinnost, spravedlnost a čestnost. Nastoluje řádnou a čestnou společnost tím, že dbá na výkon spravedlnosti a správné chování.²³ Ctnost vědění čínsky *č* je zaměřena na oblast morální moudrosti a vyzrálosti. Naproti tomu ctnost *sin* představuje důvěryhodnost a morální bezúhonnost. Poslední ctností je péče o vnitřní sílu, ducha a dodržování opravdovosti. Sám Konfucius šel lidem příkladem a podle těchto ctností žil a konal.

Přísný řád této filozofie platil jak pro ženy, tak pro muže. U žen ho navíc umocňovalo jejich postavení ve společnosti. Žena byla ve všem podřízena muži. Celé dětství byla vázána rozhodnutím otce. Každá dcera ho uposlechla i v tak důležitých rozhodnutích, jako například při výběru svého budoucího manžela. Přesně takto splnila přání svého otce i Konfuciova matka a vzala si za muže Kchung Šu-ling Chea i přesto, že byl velmi starý a byla tu možnost, že se jim už nepodaří zplodit žádného potomka. Po svatbě se žena odstěhuje do manželova domu a nejenom, že musí být poslušná jemu, ale také jeho rodičům, kterým musí sloužit. Pouze v jediné situaci může být žena nadřazena někomu jinému, a to když se její syn ožení a přivede si domů svoji manželku. Tento model ženského postavení pocházel ze starých čínských tradic a Konfucius i jeho následovníci ho uctívali. Mezi konfucianisty patřily také ženy. Nejznámější a nevyznamnější představitelkou ženských zástupkyň byla Pan Čao. Ta jako jediná v čínských dějinách získala místo ve vyšším úřadě. Působila jako oficiální historik na dvoře chanského císaře Chua. Vzhledem ke svému konfucianskému vyznání ctíla

---

²³ O'CALLAGHAN, S.: *Malé kompendium světových náboženství*, 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012, s. 160

všechny tradice a respektovala konfuciánský pohled na ženy. Ale i navzdory svému vyznání obhajovala rovná práva žen ve vzdělání jako u mužů. Také napsala text nazývaný Kapitoly pro ženy, který pojednává jako úplně první text o výchově a vzdělání žen.²⁴ Při neuposlechnutí, nevhodném chování, jednání nebo zneuctění konfuciánských principů byla žena ztrestána tzv. společenským střepinovým soudem, jinak taky známým jako ostrakismus. V některých mezních případech i donucena spáchat sebevraždu.²⁵

I když byly ženy brány jako vyznavačky konfuciánské filozofie, jejich pozice ve společnosti nebyla nijak významná. Proto se tedy ve všech konfuciánských textech píše o člověku jako o muži a v mužských přívlastcích. Důkazem tohoto tvrzení a i dokreslením významu již zmíněných základních pěti ctností, jsou následující úryvky, zároveň přímo slova mistra, z knihy Hovory Konfuciovy.

Pravil mistr:

II. 13. Urozený muž nejprve sám uskutečňuje, co hlásá, a potom v tom setrvává.

IV. 10. Urozený muž ve svém jednání se světem nemá ani nepřátelství ani náklonnosti; ale, kdekoli spatří právo, postaví se na jeho stranu.

IV. 12. Ti, jichž činy jsou určovány jedině úspěchem, budí ustavičně nespokojenost.

V. 11. Co nechci, aby mi jiní činili, nepřejí si činiti jiným.

V. 15. Čtyři ctnosti náleží k Cestě urozeného muže. V soukromém jednání je zdvořilý, ve službě svým představeným přesný, v přidělech potřeb lidu blahovolný a v robotách k lidu spravedlivý.

VI. 17. Podstata života lidského je počestnost; kdo ji nemá, může býti šťasten, vyvázne-li životem.

XII. 16. Urozený muž upozorňuje na dobré stránky druhých; neupozorňuje nikdy na jejich chyby. Malý muž dělá pravý opak.

XV. 20. Urozený muž má požadavky na sebe sama; malý muž má požadavky na jiné.

XV. 22. Urozený muž nevolí si muže podle jejich slov a nezavrhne slova pro lidi, kteří jej vyřkli.²⁶

Chování člověka vůči sobě samému by mělo být přísné a kritické, ale spravedlivé. Skromnost a rozvážnost by měla vést jeho činy, které koná bez vidiny na odměnu a vždy jedná v souladu se spravedlností.²⁷

---

²⁴ HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 82-83

²⁵ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 83

²⁶ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 76, 91-92, 98-99, 108, 160, 194

Chování každého jednotlivce, dle Konfucia, je prvním krokem ke změně společnosti. Jedinec, ač malá součást velkého společenského soukolí, má nedožrnný vliv na její fungování a vývoj. Na jedné straně stojí jeho identifikace sama se sebou a seberealizace, na druhé straně však nesmíme zapomínat, že už od narození se stává součástí životů jeho nejbližších rodinných příslušníků a až postupem života dalších a větších společenských společenstev. Rodina byla brána jako základní kámen člověka a i společnosti. Dá se říci, že byla jakým si mikrokosmem uvnitř společnosti.²⁸ Dokládají to i úryvky z Hovorů Konfuciových.

Pravil mistr:

IV. 18. Slouží-li někdo otci a matce, může jim mírně odporovat. Ale vidí-li, že se mu nepodařilo změnit jejich vůli, nechť se zachová uctivě a neochladne vůči nim; může se cítit zdrcen, nikoli však dotčen.

IV. 19. Dokud jsou otec a matka na živu, dobrý syn neputuje daleko; nebo, učiní-li to, jde jenom tam, kam řekl, že jde.

IV. 20. Dokáže-li syn po celá tři léta smutku vést domácnost přesně tak jako za dnů otcových, pak je to skutečně dobrý syn.²⁹

Tyto úryvky dokládají nedostizitelný význam rodiny pro jedince a celý jeho život. Bylo zvykem, že rodina zůstávala spolu během celého života. Mladé novomanželské páry žily s manželovými rodiči v jejich domě. Byla zde nastolena přesná hierarchie a nikdo si nesměl dovolit ji porušovat a nectít jiného člena rodiny. Syn, dcera či snacha dokazovali oddanost rodičům tím, že si vážili a uctívali toho, koho oni. Ať se jednalo o příbuzné, nové i staré přátele a dokonce i zvířata, jako byli psi nebo koně.

V případech úmrtí člena rodiny se pořádaly dlouhé smuteční obřady. Hlava rodiny truchlila ještě celé tři roky po smrti příbuzného. V době truchlení nosilo celé příbuzenstvo předepsané roucho. Před domy truchlících byly vyvěšeny prapory, které zvěstovaly smutnou událost. Po třech měsících od úmrtí se tělo zesnulého pohřbilo se všemi poctami a za průběhu rituálního obřadu boha země. Po smrti rodičů nebo jiných příbuzných musel minimálně jednou denně někdo z rodiny vykonat obřad v síni, kde byly umístěny pamětní desky. Zesnulí byli informováni o významných událostech v rodině, jako svatby, narození, ale také například o odchodu hlavy rodiny z domu na delší dobu. Musel jim vysvětlit proč, a kam jde. Obřady uctívající mrtvé se konaly v každém ročním období a o svátcích.³⁰

---

²⁷ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 76

²⁸ HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 32

²⁹ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 93

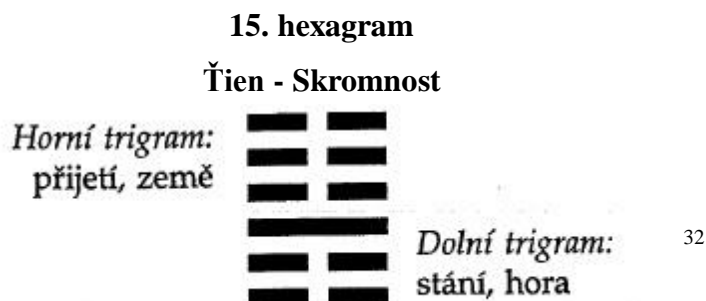
³⁰ HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, s. 97-100

Přes dva tisíce let byl konfucianismus přední filozofií Číny. Lidé ho nosili nejenom v hlavě, ale i v srdci. Byl jejich každodenním chlebem. Může se nám zdát, že celý tento systém byl přísný, despotický, autoritativní a vůči někomu i nelidský. Ale jenom zlomek filozofií a náboženství mělo takový dopad na myšlení a běžný život statisíců lidí.

2. 2. Příroda v konfucianismu

Jednou z pěti základních knih konfucianismu je již zmíněné dílo *I-t'ing*. Jak již bylo řečeno, základním prvkem je osm trigramů. Každý trigram je spojený s přírodním úkazem a roční dobou. Například trigram *Čchien* neboli nebe je spojený s přelomem podzimu a zimy, *Kchun* neboli země je spojen s obdobím léta a podzimu. Trigramy mají mezi sebou i ustálené vztahy. Nebe a země mají určeny polohu, hory a jezera spojuje pára, bouře a vítr se navzájem podněcují, voda a oheň se navzájem neruší.

Všech osm trigramů tvoří celkem šedesát čtyři hexagramů. Každý z nich přitom znázorňuje určitou přírodní sílu a zároveň symbolizuje element lidského života. Hexagramy slouží k nahlédnutí do situace, poznání jejího dalšího vývoje a směřování, a toto lze použít k řešení či orientaci v dané situaci. Příkladem propojení života člověka a přírody může být pár vybraných hexagramů a jejich výklad:³¹

Obrázek znázorňuje spojení trigramů Země a Hory. Na první pohled se může zdát, že v tomto postavení je symbol Hory podřízený Zemi. Hora je však propojovacím článkem mezi Zemí a Nebem. Své kořeny má zapuštěny hluboko v Zemi a svým vrcholem se dotýká Nebe. Kromě konečného propojení Země a Nebe můžeme celou strukturu Hory přirovnat k postavení každého jedince. Ať už je na vzestupu či ve fázi pádu. Skromnost by měla doprovázet každého člověka, ať se nachází na jakémkoli postavení. Čím výše člověk stojí, tím by se měla ve větší míře vyskytovat. Skromnost, i proti svému nižšímu postavení, nelze brát jako slabost. Je-li člověk pevný s hlubokými kořeny skromnosti uvnitř sebe, tak jako Hora má

³¹ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 25-27

³² KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 82

své základy pod Zemí a v ní také tak stálý jako Země, dokáže uskutečnit své cíle. Z toho vyplývá i to, že skromný člověk nemusí být nutně pasivní a nerozhodný. Vždyť samotná Hora představuje majestátnost a pevnost. Skromný jedinec vše koná s rozvahou, rozmyslem a je si vědom následků a odpovědnosti za ně.³³

30. hexagram

Li - Záření

Horní trigram:
ulpívání, oheň

Dolní trigram:
ulpívání, oheň

34

Třicátý hexagram je složený ze dvou trigramů představujících Oheň. Hexagramům složených ze dvou totožných trigramů se jinak přezdívá také „čisté trigramy“. Dle struktury obrázku lze soudit, že Oheň jako takový je uvnitř prázdný a navenek chráněn tvrdými jangovými čarami. Samotný trigram Ohně představuje světlost. Spojením dvou světlostí vzniká záření čili nekonečné světlo. Tento hexagram je také symbolem pro Slunce. Slunce, které svým stálým působením umožňuje život, úrodu a rozkvět. Tak jak je Oheň životadárný, tak snadno dokáže život brát. Strany jangové a jinové v tomto hexagramu musí být v rovnováze a spolupracovat a ani jedna z nich by neměla převažovat nad druhou. Udržováním rovnováhy vnitřního Ohně můžeme dojít k sebepoznání a cestě ke změně, která vede ke štěstí.³⁵

37. hexagram

Āi-žen - Rodina

Horní trigram:
ústupnost, vítr

Dolní trigram:
ulpění, oheň

36

Vnitřní strukturu tohoto hexagramu vytváří symbol Ohně. Ten svým působením na okolní vzduch rozdmýchává vnější symbol větru. Vnitřní čili spodní symbol představuje mimo jiné i ženu, naproti tomu vrchní část označuje muže. Oba dva díly jsou svým vlastním způsobem dominantní. Ženská dominance spočívá ve vytrvalosti a soustředění. Ta mužská

³³ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 82-83

³⁴ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 123

³⁵ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 123-125

³⁶ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 144

vyplývá z rovnováhy mezi láskou a přísností, musí rovněž odolávat všem rizikům. Soulad těchto dvou dominantních složek a plnění svých přesně daných funkcí v rodině zaručuje harmonii a další rozkvět rodiny. Na první pohled se může zdát, že pozice ženy je zcela podřízena muži. Žena, jinak řečeno Oheň, představuje životadárný element. Role ženy je jasně daná a na ní stojí budoucnost a řád celé rodiny.³⁷

V knize Hovory Konfuciovy se můžeme setkat s těmito příměry k přírodě:

VI. 21. Moudrý muž miluje vodu, dobrý muž miluje hory. Neboť moudrý se pohybuje, ale dobrý stojí nehybně. Moudrý je štěstí, ale dobrý bezpečí.

XI. 16. Kdyby se jen člověk mohl brát kupředu jako řeka, neustává ani ve dne ani v noci!

XI. 21. Některé výhonky vypučí, ale nikdy nepokvetou. Jiné rozkvetou, ale nikdy neponesou plodů.³⁸

Soužití člověka a přírody je jednou ze základních složek celkové harmonie. Výše uvedené příklady z knih I-t'ing a Hovorů Konfuciových nám dokládají velký význam a důraz kladený na přírodu v konfuciánské době. Každý přírodní element či úkaz měl svůj příměr v běžném lidském životě. Vlastnosti přírodních sil byly promítány do vlastností a chování lidí. Ač se nám může zdát, že metaforické příměry jsou v knihách poněkud složitěji vyjádřeny, tak při troše zamyšlení zjistíme, že nejde o nic složitějšího. Člověk, ač se z ní často sám vyčleňuje, je součástí přírody, a proto jsou mu tyto přirovnání tak blízké. Jako má příroda daný řád, tak by tomu mělo být stejně i v lidském světě. To bude zřejmě i důvod, proč se v konfuciánské Číně tak často inspirovali přírodními zákony a jejich systémem.

---

³⁷ KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, s. 144-146

³⁸ LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, s. 109, 133-134

3. Taoismus

3. 1. Mistr Lao-C'

Žádný jiný čínský mudrc nedosáhl v západním světě takového věhlasu než mistr Lao-C'. Jeho dílo *Tao te t'ing* bylo přeloženo do několika jazyků. I přes věhlas autora i jeho díla je historie obou obestřena velkým neznámem. Z historických pramenů je totiž těžko dokazatelné, že mistr Lao-C' skutečně žil. První pochybnosti vyvstávají už u doby narození, jelikož se doba, kdy žil a stáří některých jeho děl, vyskytuje v rozmezí několika set let. Dle starověkých záznamů měl mistr údajně žít někdy mezi léty 570 a 490 př. n. l. Jiní zase jeho život zasazují do 3. století př. n. l., někteří se však domnívají, že by mohl žít i v mladší době. Dodnes jsou spory o osobě a životě mistra nedořešeny. Jediným historickým pramenem, ze kterého lze vycházet, jsou záznamy čínského historika S'-ma Čchiena. Ale i on si zřejmě nebyl svým psaným slovem o mistrovi úplně jist. Jeho odkaz o životě mudrce se nachází někde mezi skutečnou historií a starými legendami. Podpůrným sloupem mudrcovi existence může být záznam historika o kraji, kde zřejmě Lao-C' žil a také pracoval.

„Lao-C' se narodil ve vsi Čchü-žen, patřící do kraje Laj v obvodu Kchu v hrabství Čchu. Jeho rodinné jméno bylo Li, vlastní jméno Er, oficiálně se nazýval Po-jang, posmrtným titulem Tan. Zastával místo archiváře u dvora dynastie Čou.“³⁹

Dalším důležitým bodem v zápisech S'-ma Čchiena je dokládání návštěvy Konfucia u Starého mistra. Konfucius se přišel poradit o pravidlech správného chování a o představě dokonalého panovníka. Konfucius byl však odpovědí zaskočen. Bylo mu doporučeno, aby přestal lpět na vzorech, které jsou už dávno mrtvé, a současná doba jim není příznivá. Ušlechtilý muž je schopný získat si dobu a být jí zároveň dobře přijímán. Pokud tohoto není schopný, bude životem vláčen jako suchý rákos. Konfucius byl odpovědí natolik konsternován, že svým žákům po návratu vypověděl toto: *„O ptáku vím, že může létat. O rybě, že může plavat, o čtvernohé zvěři, že může běhat. Co chodí lze chytit do léčky, co plave, lze chytit do sítě, co létá, lze zachytit šípem. Avšak o draku, který se vznáší k nebesům, nesen větrem a oblaky, nic nevím. Dnes jsem viděl mistra Lao-C'. Je jako drak.“*⁴⁰

Tento rozhovor je dokladem jakéhosi soupeření mezi těmito dvěma filozofickými směry. Lao-C' svým výrokem znevažil základní principy Konfucianismu a zároveň i Konfuciovu touhu o nalezení dokonalého panovníka, který by mu naslouchal.

³⁹ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C': Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 10

⁴⁰ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C': Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 11

V závěru zápisů S'-ma Čchiena byl popsán možný mudrcův skon, a také tím narážel na nejasné životní osudy. Celý život prožil Lao-C' v království Čou. Na sklonku života opustil zemi a dostal se až k průsmyku Chan-ku.⁴¹

Skutečné jméno mudrce bylo Li Era. Jméno Lao-C' bylo spíše něco jako titul. Lao-C' v překladu znamená „Starý mudrc“. Přízvisko „starý“ není myšleno ve spojitosti s kmetským věkem, ale bylo přisuzováno slavným mudrcům. Písmeno C' připojeno k jeho jménu bylo symbolem moudrosti.⁴²

3. 2. Tao te t'ing a taoismus

3. 2. 1. Kniha Tao te t'ing

Tak jako byl záhadný život a skon mistra Lao-C', tak stejně i vznik základního textu taoismu není úplně jasný. Dle některých badatelů neexistuje pouze jeden autor, ale celé dílo vzniklo díky kompilaci několika autorů. Ti sebrali veškerá moudrá učení, rčení, životní rady, a pak to vše vydali jako knihu pod jménem mistra Lao-C'.⁴³

Dílem z pera historika S'-ma Čchiena je i následující legenda, které vypovídá o vzniku svazku Tao te t'ing.

“Po dlouhém a zdravém životě se Lao-c' ve věku 160 let rozhodl uchýlit na dožití do hor. Usedl na hřbet vodního buvola, opustil své přátele a odjel. Když přijel do průsmyku Han-ku, který vede na západ do Tibetu, potkal se se strážcem průsmyku, mužem jménem Jin Hsi. Strážce se právě probudil ze snu, v němž se objevil Lao-c'. Zesmutněl, když slyšel, že Starý mistr odchází, protože stejně jako mnoho jeho krajanů Lao-c' miloval a vážil si ho a jeho odchod ho zamrzl. Požádal mistra, aby se na krátkou chvíli zastavil na vrcholu hory a sepsal podstatu svého učení. Tak by on a další následovníci měli něco, k čemu by se mohli obracet, až zapomenou cestu. Lao-c'e souhlasil a odešel na tři dny. Vrátil se s tenkým svazkem složeným z pěti tisíc znaků. Když Lao-c' knihu dokončil, odešel na západ.”⁴⁴

Stejně jako většina starověkých textů nesla kniha název podle svého tvůrce. Současný název Tao te t'ing dostala zřejmě až později. Překlad jména této knihy je poněkud složitější. Slovo *tao* lze přeložit jako „cesta“. Pojem *te* můžeme interpretovat dvěma způsoby, a to jako „sílu“ nebo jako ctnost. Poslední část názvu *t'ing* znamená „posvátná kniha“ nebo také „morální kánon“. Při volném překladu může znít název knihy takto: „Kanonická kniha

---

⁴¹ KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 9-12

⁴² HEMENWAY, P.: *Moudrost východu*, 1. vyd. Praha: Sloart, 2007, s. 70

⁴³ KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 9

⁴⁴ HEMENWAY, P.: *Moudrost východu*, 1. vyd. Praha: Sloart, 2007, s. 70

o cestě *tao* a její síle (ctnosti) *te*⁴⁵. Dílo je rozděleno do osmdesáti a jedné kapitoly. Toto číslo není náhodné, ale má spojitost s magickým číslem devět, které nese totalitní význam. Všechny osmdesát jedna kapitol je rozčleněno ještě do dvou oddílů. První část tvoří třicet sedm kapitol. Původně rozdělení knihy na dvě části znamenalo i rozdělení celého názvu na *Tao - ťing* a *Te - ťing*. Z původního rozdělení názvům je zřejmé, že samotné obsahy jednotlivých dílů budou odlišné. První celek se orientuje na základní filozofické poučky. Styl sdělení je poněkud striktní a zhuštěný. I když se obě dvě části obsahově výrazně liší, tak tento viditelný rozdíl zmírňuje závěrečná třicátá sedmá kapitola, která se svým hlavním smyslem přibližuje k objektu zájmu druhé poloviny knihy. Ta je zaměřena především na praktické využití filozofických podnětů z první části. Mimo jiné se zde zohledňují taktéž společenské otázky a problémy lidského společenství. V této sbírce textů nenajdeme, oproti jiným podobným textům, dialogy, popisy událostí, přirovnání a bajky. Tento styl mohl zapříčinit dlouhé setrvání díla v ústraní a opomíjení ostatními představiteli tehdejší čínské literatury. Do povědomí širšího okruhu lidí se svazek dostal až po přepracování mistrem Čuang-c', který vše přepsal do klasické čínské literární formy. Pozdější přepracování do trochu jiné podoby možná zapříčinilo dohady o pozdější době vzniku, která nekoresponduje s dobou, kdy žil autor. První evropské překlady byly pořízeny v latině. Trochu odlišné interpretace původního díla zapříčinilo i rozdílnosti v počtu slov u jednotlivých typů překladů. Některé obsahují pět tisíc šest set osmdesát tři jiné pět tisíc šest set sedmdesát slov.⁴⁶

3. 2. 2. Tao, taoismus

Tao, základní stavební kámen taoismu a i jeden ze základních pojmů filozofie. Českým ekvivalentem pro *tao* je „cesta“. Touto cestou je myšleno lidské hledání přirozenosti člověka. *Tao* je věčný, všeobjímající a všudy přítomný zdroj všeho bytí. Samo je však nebytím (*wu*), neohraničeno, beze jména, neuchopitelné, i když za určitých okolností se z něj zjevuje jevový vesmír. Ačkoli je bráno jako velká prázdnota (*tchaj-sü*) a nic nečiní (*wu-wej*), není nic, co by nebylo jím učiněno.⁴⁷

„Tao - ač prázdné – působí-li,

jako by bylo nevyčerpatelné.

Je tak propastné!

Jako by bylo praotcem všech věcí!

⁴⁵ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 9

⁴⁶ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te ťing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 12-15

⁴⁷ KRÁL, O.: *Knihy mlčení: Texty staré Číny*, 2 vyd. Praha: Mladá Fronta, 1994, s. 33

*Zmírňuje svou ctnost,
pořádá svůj chaos,
tlumí svou oslnivou zář,
ztotožňuje se se svým prachem.*

*Je tak nezměrné!
Jako by trvalo od věků!
Nevím, koho je synem.
Zdá se, že bylo dříve než Nejvyšší.⁴⁸*

Tato samotná citace nejen, že podporuje obecná tvrzení o *tao*, ale zároveň ukazuje, že veškerá tvrzení o *tao* nesmí být brána doslovně. V taoistické terminologii se často vyskytují dvojsmyslné výrazy, a to i ty, které se týkají samotného *tao*. Na všechny použité obraty musíme hledět dvojnásobem, a to normálním a taoistickým. Pojem „prázdnost“, který normálně chápeme jako něco, kde není vůbec nic, je jím v taoismu ve vrcholné míře samo *tao*. I když je bráno jako prapůvodce a tvůrce všeho. Avšak tak jako neexistující neznamená v taoistickém pojetí „naprosté nebytí“, nelze ani toto „prázdnost“ chápat jako něco, kde „nic není“, jako holé „nic“. O *tao* lze mluvit v určitých parabolách, ale přesnou definici však podat nelze.⁴⁹

Jak již bylo uvedeno u konfucianismu, tak v období 5. a 6. století př. n. l. byla Čína rozdělena na mnoho malých států a provincií. V této době kromě konfucianismu a mnoha dalších filozofických škol, které se neseťkaly s úspěchem, vznikl i taoismus. Stejně tak jako u konfucianismu je sporné, zda nahlížet na taoismus, jako na náboženství nebo filozofii. Sami taoisté, však nikdy nepovažovali *tao* za božstvo. Z důvodu toho, že taoisté chápou veškeré přírodní změny, cykly jako pozemské projevy působení *tao*, můžeme se pokusit *tao* přirovnat k přírodním zákonům.

Hlavním cílem všech taoistů je dosáhnout harmonie s *tao*. Cesta k tomuto souladu vede přes oproštění své mysli ode všech zbytečných znalostí, žít prostě a jednoduše a spoléhat se na svoji přirozenou intuici. Důležitou součástí cesty k harmonii je i návrat k přírodě. Jakákoli překážka bránící v přímém soužití s přírodou by měla být odstraněna. Za prvotní překážku tohoto soužití je v taoismu považován stát.

---

⁴⁸ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 36-37

⁴⁹ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 37

Neopomenutelným principem taoismu je i zásada *wu-wei* (nečinění). Vyhází z působení *tao* tímto nekonáním. Každý čin má svůj následek, tudíž je pro nás nejlepší nečinit a do ničeho nezasahovat. Veškeré naše konání brání přirozenému chodu věcí. To vše by mohlo mít neblahé důsledky v budoucnosti. Svým nekonáním předcházíme možnému násilí a útisku. Síly použití k vykonání něčeho se vždy obrací proti sobě. Taoisté jsou mimo jiné i proti veškerému násilí a bojům. Svoji sílu či násilí lze použít v případě krajní nouzi při sebeobraně, kdy už není jiného řešení. Při nekonání a nezasahování do věcí se lze také lépe oprostít od myšlenek a starostí, které brání přístupu k *tao*.⁵⁰ Dokladem tohoto tvrzení může být i následující ukázka z knihy *Tao te t'ing*:

*„Co je na světě nejpoddajnější,
podmaňuje to, co je na světě nejpevnější.*

*Co není hmotné, proniká to, co není prostupné.
To je, z čeho poznávám prospěšnost nejednání.*

*Poučovat beze slov,
prospívat bez jednání.*

*Jen málokdo na světě toho dosahuje.*⁵¹

*„Tao plodí jedno,
jedno plodí dvě,
dvě plodí tři,
tři plodí všechny věci.*

*Každá z bytostí nese na svém týle temnotu,
ve svém náručí objímá světlo.*

*Proudící životadárný dech
je uvádí v soulad.*⁵²

---

⁵⁰ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 41

⁵¹ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 129

⁵² KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 126

Jedním z prvotních projevů *tao* je princip jin a jang. Dle francouzského sinologa H. Maspera představují jin a jang pojem „dvojnosti“ v prvním odstavci textu. V druhé části je lze nalézt pod slovy „temnota a světlo“. Za trojností, přicházející po jinu a jangu, vidí nebi, zemi a člověka.⁵³ O principech jinu a jangu jsem se již zmiňovala v kapitole 1. 2. 2. Pět klasických knih. Obě dvě složky jsou projevem *tao*. Každá v sobě skrývá část té druhé, proto jsou od sebe neoddělitelné, i když vůči sobě tvoří protiklady. Konfucianismus byl vždy orientován spíše na mužský element skrývající se v jangu. Naproti tomu taoismus je nakloněn spíše na stranu jinu. Díky principu jin a jang si lze uvědomit činnost *tao*. V doslovném překladu znamenají jin a jang stinnou a světlou část hory. Další podobné úkazy přírody, které jsou protichůdné, ale nemohou bez sebe existovat, lze označit za zemské projevy působení *tao*. Stín by nikdy nevznikl bez slunečního svitu, člověk by nikdy nezemřel, pokud by se nenarodil.

„Tři poklady“ lidského života - oblast taoistické filozofie, které má svůj velký význam. Tři poklady lidského života představují: duch (*šen*), esence (*t'ing*) a energie (*čchi*). Všechny tři prvky jsou na sobě závislé, jsou neoddělitelné a nemohou bez sebe navzájem existovat. Duch je spojený s inteligencí, vědomím a duchovním zaměřením. Základní fyzické funkce a procesy společně s kreativitou jsou spojeny s esencí. Energie, *čchi*, představuje životní vitalitu a sílu, která je nezbytným předpokladem pro život. Je složená ze dvou prvků. První složka je vrozená a její základ se nachází v ledvinách a z části z esence, k jejímuž uvolnění došlo při početí. Druhá složka souvisí s energií přijímanou v potravě a z dýchaného vzduchu. *Čchi* je nadřazená předešlým dvěma pokladům a působí na ně. Z toho důvodu se zaměřovali na její uchování. Příkladem může být známé cvičení *tchaj-t'i* a dále pak akupunktura.⁵⁴

Taoistický filozofický směr v sobě zahrnuje mnoho principů, tezí a otázek hodných k přemýšlení a diskuzi. Přitom taoismus představuje učení beze slov a především se zaměřuje na praktickou výuku.⁵⁵

„*Ten, kdo ví, nemluví;
ten, kdo mluví, neví.*“⁵⁶

---

⁵³ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C': Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 126

⁵⁴ HARTZOVÁ, P. R.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 59-63

⁵⁵ KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, s. 41

⁵⁶ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C': Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 151

4. Spojení člověka, přírody a taoismu

4. 1. Chápání člověka v taoismu

Stejně jako v konfucianismu je i v taoismu ideálním člověkem tzv. ideální muž. To jak se jím stát se, ale diametrálně liší. Lidé jsou od počátků věků součástí přírody a k ní by se tedy měli i vracet. Cesta k vytoužené harmonii s *tao* vede přes prostý a skromný život. Snaha o zavedení norem či hierarchie pouze naruší přírodu jako takovou a dochází k deformaci přirozenosti. Žádné učení a naslouchání mistrům není v hledání správné cesty nápomocno. Pro taoistického člověka, můžeme říci i mudrce, je oproštění se od všeho, co rozostřuje a zneklidňuje mysl. Na všechny ztráty a újmy by měl hledět s nadhledem a nehledat v nich jen to špatné, co nám přináší, spíše naopak. Člověk, který tento princip pochopí a sžije se s ním, je schopen pochopit zásadu nejednání. Tehdy si svět „získá“ nevměšováním do jeho přirozeného chodu, a jeho zájmy mohou být realizovány. Příkladem může být i úryvek ze sbírky *Tao te t'ing*:⁵⁷

*„Kdo se soustřeďuje na vzdělání,
den ze dne si více osvojuje;
Kdo se soustřeďuje na tao,
den ze dne se více oprostuje.*

*Postupným oprošťováním
dospíváme nakonec k nejednání.
Nejednáme-li, nezůstává nic,
co by nebylo vykonáno.*

*Svět lze získat jen trvalým nevměšováním.
Kdo se vměšuje, nikdy nemůže získat svět.*“⁵⁸

*„Kde je opuštěno svrchované tao,
objevuje se lidumilnost a spravedlnost.
Kde vládne chytrost a obratnost,
objevuje se pokrytectví a klam.
Kde nejsou v souladu příbuzenské vztahy,*

⁵⁷ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 134

⁵⁸ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 133

*objevuje se synovská úcta a bratrská láska.
Kde je země ve zmatcích a nepořádku,
objevuje se loajálnost a věrnost. ‘⁵⁹*

*„Zanechte svatosti,
odhod'te učenost -
a prospěch lidu se zestonásobí!*

*Zanechte lidumilnosti,
odhod'te spravedlnost -
a lid se vrátí k synovské úctě a lásce.*

*Zanechte zchytralosti,
odhod'te ziskuchtivost -
a nebude zlodějů ani banditů!*

*Z těchto tří (věcí) lze soudit,
že to, čemu se říká „vzdělanost“
samo nestačí.*

*Hleďte si proto udržet to,
co k vám přináleží:
projevuje prostotu,
uchovávejte neporušenost,
omezujte jednostrannost,
brzděte žádostivost.!’⁶⁰*

Ctnost je dle taoismu jednou z nejpřirozenějších vlastností člověka. Lidé opravdu ctnostní svoji ryzí vlastnost nevystavují ostatním na odív. Naopak stejně jako *tao* zůstává ostatním skrytá. Opravdová ctnost je tak samozřejmá a přirozená, že nepotřebuje okázalých projevů, příkazů nebo nabádání. Vládne-li ve společnosti přirozené úcta a láska, není třeba vybízet k lidumilnosti a spravedlnosti. Jsou-li rodinné vztahy v pořádku, tak není potřeba nutit k synovské či bratrské úctě a lásce. Potřeba zákazů a institucí nastává teprve tehdy, když

KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 67

⁶⁰ KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 68

přirozené zvyky, normální lidské vztahy jsou narušeny a upadají. Zásahy těchto vnější forem pak mají za následek opuštění vnitřních hodnot věcí a jejich skutečná hodnota zůstává skryta. Navenek se místo ní dostává povrchní vnější vzhled věcí. Oproti konfucianismu, zde může být ctnostným člověk, i ten, jenž není vzdělaný a nedosahuje konfuciánských předpokladů ideálního muže. Taoistický člověk nemá být vzorem pro ostatní a chtít po nich, aby ho následovali a poslouchali.⁶¹

Je-li ctnost opravdová, tak se její působení projevuje nejen v osobním životě jednotlivce, ale i v celém jeho okolí tím, že prosazuje dobro. Um správně jednat spočívá právě vřezahrnující dobrotě, se kterou moudrý přistupuje ke všemu živému a nečiní mezi nimi rozdíly, nikoho nezavrhuje a ani neodmítá. To, co pokládáme za dobré a co za špatné je pouze relativní. Důležitější je, že větší účinnost při řešení mají láska a dobrota než násilné zákroky, lži a úskoky. Zkušenosti vždy ukázaly, že žádného trvalého výsledku nelze dosáhnout násilím a mocí.

*„Moudrý zůstává bez trvalé přilnutosti,
srdce všech lidí činí svým srdcem.*

*K dobrému jsem dobrý,
k nedobrému jsem také dobrý;
tak prosazuji dobro.*

*K věrnému jsem věrný,
k nevěrnému jsem také věrný;
tak prosazuji věrnost.*

*Moudrý - ve vztahu ke světu -
zůstává plachý a uzavřený,
své srdce však rozšiřuje na celý svět.*

*Na to, k čemu všichni upírají zrak a sluch,
hledí moudrý člověk shovívavě jako na dětinskost. ‘⁶²*

---

⁶¹ KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 69

⁶² KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 134

Ten, kdo je dobrý nemůže konat jinak než dobře. To, ale neznamená dobro za každou cenu. Dopustit, však něco, co je zlé je proti samotné přirozenosti a podstatě *tao*. Řešením na zlo není zase opět jenom zlo a vše co plodí. Čelit mu zle pouze dobrem, smířlivostí a mírem. Avšak nejedná se o pasivitu, ale o maximální niterné působení. „*Kdo přemáhá druhé je silný, kdo přemáhá sebe, je mocný.*“⁶³ Tak jak bylo řečeno: „*Vše dobré je pro něco špatné a naopak.*“ Dobrý člověk může být pro zlého učitelem a zlý pro dobrého zase cenným materiálem k dalšímu sebe rozvíjení.⁶⁴

Taoismus však není zaměřen pouze na myšlení a chování člověka. Jelikož je velmi úzce spojen s přírodou, tak důležitou roli v něm hraje i samotné lidské tělo a jeho projevy. Pokud nedosáhneme tělesné harmonie, nemůže být dosažena vyrovnanost naší mysli. Tělesné zdraví je základem pro dobrou mysl. V souvislosti se zájmem o lidské tělo i zdraví se mezi taoisty rozvinulo velice dobré lékařství. Není překvapením, že techniku akupunktury používali po tisíciletí.⁶⁵ Jedná o léčebnou metodu, při které dochází k zapichování jehel do lidského těla. V lidském těle se nacházejí takzvané meridiány neboli akupunkturální dráhy. Jimi proudí krev společně s životní energií *čchi*. Životní energie se v lidském těle proudí z podbřišku do zbytku těla. Svojí činností stimuluje funkci všech orgánů v těle. Je-li *čchi* v těle nedostatek, podléhá různým nemocem a není schopno vyvinout dostatečnou obranu proti nákazám. Akupunktura se snaží zabránit a napravit případné výkyvy v těchto tocích. Na těle jsou jasně stanovené body, kam se jehly během akupunktury aplikují.⁶⁶ Důležitým prvkem pro dlouhý život a dobrý zdravotní stav je výživa. Zasadzovali se o vyváženou stravu. Žádné konkrétní jídlo nebylo zakázáno, jen některé potraviny nebyli doporučeny ke konzumaci. Kromě stravování je pro lidské tělo také důležité fyzické cvičení. Dle bájí se lidé původně snažili napodobit pohyby zvířat, aby se tak přiblížili k přirozenému stavu. Dnes se toto cvičení známé jako *tchaj-ti*. Dnes patří mezi čínská bojová umění. Společně se zdravou stravou a cvičením i meditace slouží k dosažení harmonie a pomáhá na cestě k *tao*.⁶⁷

4. 2. Příroda v taoismu

Touha po poznání a porozumění přírodě se promítá v celé čínské historii. Jak už bylo několikrát zmíněno, tak všechno co by mělo bránit harmonickému soužití s přírodou, by mělo

---

⁶³ KREBISOVÁ, B.: *LAO-C'*: *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 135

⁶⁴ KREBISOVÁ, B.: *LAO-C'*: *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 118

⁶⁵ HARTZOVÁ, P. R.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 13-14

⁶⁶ LENKOVÁ, J.: *Velká kniha alternativní medicíny*, 1. vydání Praha: Regia, 2001, s. 333-334

⁶⁷ HARTZOVÁ, P. R.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 14

být odstraněno. Taoisté vždy v sobě pěstovali náklonnost i respekt k přírodě. Obyvatelé starověké Číny byli převážně drobní zemědělci a rolníci. Už z jejich povolání a každodenní činnosti vyplýval velmi úzký vztah k přírodnímu světu. Toto těsné spojení lidí přesvědčilo, že existují i zákony vesmíru a přírody, které jsou neuchopitelné a neviditelné, ale ovlivňují jejich zdánlivě běžný život. Proto také lidé často opouštěli své domovy a odcházeli do hor, které považovali za nevhodnější místa pro splynutí s přírodou a pro najítí správné cesty k harmonii.

I ve filozofickém taoismu se objevují náboženské prvky, i když ne takové jak je známe z naší západní náboženské kultury. Někteří z taoistů promítají do přírodních živlů různá božstva a duchy. Takto můžeme taoismus označit za panteistický.

Vládcem nebes je Nefritový císař. Ten soudí lid, je pánem zdraví, nemoci, blahobytu i bídy. Ochrannou ruku nad každým člověkem nese jedna ze sedmi hvězd Velkého vozu neboli Severního kbelce. Pokud svit dané hvězdy je slabý, člověka čeká nemoc, je-li tomu naopak, těší se dobrému zdraví. Souhvězdí Velkého vozu mimo jiné symbolizuje i rozmnožovací sílu. Celé toto hvězdné uskupení je propojeno s živlem vody, a je tudíž esencí Jínu. Proti Severnímu kbelci stojí hvězdy Jižního kbelce, které jsou propojeny s esencí jangu. Hlavním prvkem je zde oheň, který představuje životní energii a dech.

Svoji vůli Nefritový císař realizuje přes další vládce nebes, země či vody. Všechna tato přírodní božstva přinášejí lidem blahobyt, chrání je od pohrom a odpouští špatné skutky. Pokud se někdo zprotiví přírodním zákonům a jejím duchům, vezmou si svá ochranná opatření všechna božstva zpět a dojde ke katastrofám. Další přírodní duchy lze najít i v horách. V horách lidé hledali svůj klid a prvotní spojení s přírodou. Pět pánů hlídá pět velebných hor, které patří k takzvaným jeskyním nebím. Ta byla považována za taoistický ráj.⁶⁸ Každý z těchto posvátných vrcholů má i svůj geografický význam, jsou symbolem pro jednotlivé světové strany a střed nacházející se mezi nimi. První z posvátných hor je východní Tchaj-šun (Největší hora). Dle legend se zde nachází vládce záhrobního světa. Z toho důvodu sem každoročně putuje tisíce návštěvníků doufajíc, že díky jejich modlitbám uniknou smrti. Druhá v pořadí je západní hora Chua-šan (Květinová hora). Název hory je odvozen od jejího celkového vzezření připomínající lotosový květ. Hora se stala posvátnou díky své rozmanitosti flóry a fauny, přírodní vznešenosti. Hory Nan-cheng-šan (Ležaté hory) a Pej-cheng-šan (Věčná hora) symbolizují jižní a severní světovou stranu. Oba vrcholy se vyznačují i výstavbou buddhistických chrámu mimo taoistických poutních míst. Středem

---

⁶⁸ ANDO, V.: *Malá encyklopedie taoismu*, 1. vyd. Praha: Libri, 2010, s. 248-249

těchto čtyř hor je poslední pátá Sung-šan. Zde se nachází nejznámější velký Klášter Šao-lin. Každá z těchto hor nese i jeden ze základních přírodních prvků. Prvkem východu je dřevo, se západem se spojuje kov, severní stranu chrání voda a jižní naopak oheň.⁶⁹

Počet hor nebyl vybrán náhodně. Dá se říci, že číslo pět je základem taoistického chápání přírody. Taoisté věří, že vesmír se skládá z pěti částí. Těmto oblastem se přezdívá pět hybatelů (*wu-sing*). Všech pět hybatelů dohromady tvoří životní energii *čchi* a tak dávají řád celému vesmíru. Mezi hybatele se řadí: dřevo, voda, oheň, kov a země. Stejně jako zmíněné hory, tak i tyto hybatelé představují čtyři světové strany a střed. Společně s babím létem v nich může vidět roční období či pět základních barev nebo tonů. Všech pět živlů tvoří uzavřený neustále se opakující cyklus.⁷⁰

*„Nic na světě není tak měkké a poddajné
jako voda,
a přece v tom, jak zdolává pevné a silné,
ji nic nepřekoná.
Proto ji nemůže nic zastoupit.“⁷¹*

Voda ač jeden ze základních pěti elementů představuje podle Tao te ťingu ten nejskromnější a nebezpečnější živel, který ničemu neodolá, ale přemůže i věci, které jsou považovány za pevnější a odolnější. V taoismu mají metafory spojené s vodou ilustrovat paradox, že slabý dokáže přemoci silného a poddajný pevného.⁷²

Jak je patrné tak v taoismu není o mýty a legendy nouze. Některé z nich se krom přírodních božstev a duchů zmiňují o vzniku světa. Na úplném prvopočátku byl chaos. Tomu vládl Chun-tun. Chun-tun je připodobňován k zvláštnímu zvířeti se šesti nohama, čtyřmi křídly, ale bez hlavy nebo na jiných vyobrazeních bez smyslových receptorů. Bohové jižních a severních vod mu chtěli za jeho dobrotu a pohostinnost darovat oči, ústa i uši. Ale než stihli toto všechno vykonat, tak bůh chaosu Chun-tun zemřel. Po jeho smrti se na Zemi začal utvářet život. Další mýtus zahrnuje jin a jang. Na počátku všeho byla mlha. Z ní se jednou zrodily dvě vesmírné síly. Jin a jang. Jejich vzájemným působením se postupně začal formovat vesmír. Po vesmíru se začala formovat obloha, která je podpírána dvěma vrcholy

---

⁶⁹ ANDO, V.: *Malá encyklopedie taoismu*, 1. vyd. Praha: Libri, 2010, s. 132

⁷⁰ WONG, E.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Pragma, 2005, s. 67

⁷¹ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te ťing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 207

⁷² CHENG, A.: *Dějiny čínského myšlení*, 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2006, s. 177-178

hor. Netrvalo dlouho a vznikly roční období, Slunce a oheň, Měsíc a voda. Lidé společně se zvířaty se vynořili z původní mlhy.⁷³

I taoismus má mnoho dalších odnoží a odvětví. Jako jedno z nich můžeme jmenovat Magický taoismus. Zabývá se způsoby využití přírodních sil. V popředí tohoto směru vždy stáli šamani. Ti byli zodpovědní za provádění rituálů a podle procesů v přírodě předvídali dobré a špatné časy. Mezi jejich nejznámější rituály patří bezpochyby ty na přivolávání deště, zmínky o nich najdeme i v dnešní taoistické literatuře. Magický taoismus rozeznává dva typy energie. Jedna je čistě přírodního typu a druhá vychází z božstev. Vyznavači tohoto druhu taoismu nacházejí sílu a životní energii ve všem, co nás obklopuje, v živé i neživé přírodě. Tuto všudy přítomnou sílu lze podle nich využívat a kontrolovat. Věštecký taoismu, jeden z dalších směrů, je zaměřen na podstatu a strukturu vesmíru. Věštečtí taoisté se věnovali tomuto tématu, protože věřili, že když se jim pořadí rozluštit záhady vesmíru, tak budou žít v harmonii s *tao*. Stejně jako předchozí směr se i tento zaměřuje na dvě oblasti, na věštění pozemské a nebeské. Nebeské věštění se velmi podobá dnešní západní astrologii. Pozemské věštění je všeobecné známé spíše pod názvem fen-šuej. Celá Země je plná sil a energií určujících prospěšné a nepříznivé zóny. Cílem feng-šuej je objevit místa, kde jsou toky energií v rovnovážném stavu.⁷⁴

Pro taoisty není žádné stvoření na světě hodno výjimečnějšího postavení a zacházení než jiné. Tento etický postoj vychází z tvrzení, že vše vzniká z čchi, které je uskutečňováno v šesti podobách: *Jin* (Stín) a *Jang* (Světlo), *Ming* (Jas) a *Chuej* (Tma), *Ju* (Děšť) a *Feng* (Vítr). Pokud tedy chceme prožít náš život v poklidu, tak bychom se neměli vyvyšovat na ostatní živoucí tvory. Všechny naše činy v jednom životě se promítnou v těch následujících.⁷⁵

---

⁷³ ČERNEGA, J.: *Tao, Výbor z klasických taoistických spisů*, 1. vyd. Bratislava: CAD PRESS, 1994, s. 14-15

⁷⁴ ANDO, V.: *Malá encyklopedie taoismu*, 1. vyd. Praha: Libri, 2010, s. 140

⁷⁵ WONG, E.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Pragma, 2005, s. 138

5. Pokus o srovnání taoismu a konfucianismu

Taoismus i konfucianismus jsou filozofické směry starověké Číny. Ač se může po přečtení předchozích kapitol zdát, že oba dva jsou úplné protipóly, tak se nenechme prvním dojmem mýlit. Stejně jako porozumění zmíněným textům je poněkud náročnější, stejně tak i propojení obou filozofií není jednoduchou záležitostí. Už jen fakt, že vedle sebe vznikaly, vyvíjely se a přetrvaly do dnešní doby, jim dává jakýsi společný propojující prvek. V dnešní době oba směry balancují mezi označeními náboženství a filozofie. Jejich zařazení je pro západní svět stále menším problémem. I když dle mého názoru bychom se na ně měli snažit hledět východnějším a filozofickým pohledem.

Dalším jejich společným prvkem je zajisté postavení ženy. Obě odvětví ve svých dílech ženy prakticky skoro nezmiňují. I když konfucianismus upravuje hierarchické postavení ženy. Stěžejní knihy se zaměřují především na mužské chování, nebo ho alespoň v mužském rodě popisují. Také ústředním tématem je v obou případech „ideální muž“. Z již zjištěných fakt je ale jasné, že způsob naplnění této představy je hlavním rozlišujícím faktorem taoismu a konfucianismu. Ušlechtilým mužem (člověkem) se v konfucianismu lze stát rozšiřováním vědomostí, svoji vzdělaností a racionálním smýšlením. Čím větší má člověk rozumové předpoklady, tím lépe může rozvíjet i ostatní vlohy a schopnosti, řídit se svojí vlastní vůlí a dosahovat tak všeho, co má ideální člověk mít. V taoismu je dosažení ideálu cesta právě opačná. Čím méně je člověk formován zvenčí, tím méně přijímá věci z tohoto světa, čím více se od nich dovede oprostit a zachovat si původní prostotu, tím lépe a plněji žije.⁷⁶ V konfucianismu se také daleko více setkáme s osobností mudrce. Tak jako sám Konfucius měl své učně, tak i oni se časem stali mistry a mohli předávat učení prvního mudrce dál. Taoismus se v tomto zaměřuje na oprostění jedince. Ten by si svoji cestu měl najít sám za pomoci rozjímaní, meditace, tělesného cvičení a návratu k přírodě.

Konfuciánské učení je především zaměřené na dodržování dané hierarchie a přesně vymezených vztahů, jak ve společnosti, tak ve v rodinách. Striktní společenský systém je zde považován za předem stanovený Nebesy. Veškeré poznatky mají přesně určenou formu a způsob sdělení. Konfucius je tedy přesně vymezenou a uzavřenou naukou. Na druhé straně taoismus odmítá přesně stanovený řád, hierarchii a uzavřenost. Jediným pevným bodem je *tao* a jeho stálé přeměny a neustálý tok. Odmítá instituce a jejich nařízení a zákazy, odmítá moc a násilí, jakoukoli přehnanost, jakékoliv „zasahování“, neboť to všechno narušuje přirozený běh a míru věcí. Přesně opačný postoj pak zastává k učení a vzdělanosti. Zavrhuje úsilí

---

⁷⁶ KREBSOVÁ, B.: LAO-C': *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 18

o vědomosti, učenost, touhu po svatosti, dokonalosti, neboť se za tím vším skrývá pouze snaha vyniknout a zastínit ostatní. Oproti konfucianismu vidí taoisté ve formování, napravování lidí a utvrzování je v jedné pravdě pouze cestu k pokrytectví a jiným pohromám společnosti. K tomuto bych ráda připomněla citát z knihy *Tao te t'ing*: „*Poučovat beze slov, prospívat bez jednání.*“⁷⁷ Aby nedošlo k pomýlení, tak i u konfuciánského ideálního člověka je mravní základ, lidskost a humanita na prvním místě. Ani zde se člověk svými znalosti nevyvyšuje nadevše ostatní. Na úplném vrcholu stojí dávní vládci, kteří jsou dokonalou kopií vůlí Nebes. Ze všech poznatků by se dalo uvažovat, že i svým racionálnějším přístupem je pro západní svět konfucianismus pochopitelnější než taoismus.

Jin a Jang společnými jmenovateli pro přírodní stránku obou filozofií. Tato jednota se objevuje v každé z nich. Důležitým dílem o těchto neviditelných hybatelích je kniha *I-t'ing*, která je dalším propojovacím článkem konfucianismu a taoismu. Samotný přístup k přírodní tematice se zase ve své podstatě odlišuje. Konfucianisté ctí přírodní zákony i cykly v ní probíhající. Věštecká kniha *I-t'ing* bude zřejmě mezi pěti základními díly konfucianismu z důvodu možnosti většího propojení s přírodou a jejího lepšího poznání. Komentáře v knize k jednotlivým symbolům jsou nápomocny při většicí technice. Díky přírodním metaforám a přirovnáním si člověk může lépe uvědomit podobnost a sounáležitost s přírodou kolem. Vztah přírody a taoistů se uskutečňuje na mnohem hlubší úrovni. Přírodní jevy a symboly jsou v některých taoistických odvětvích prioritním objektem zkoumání. Kdo s ní nedokáže žít v rovnováze a přijímat její cykly, není schopný nikdy dojít splynutí s nejvyšší harmonií. Všechna stvoření jsou dílem *tao*, jsou si rovna. Bodem, kde se oba myšlenkové směry opět střetávají, je starověké čínské lékařství. Každý svou trochou přispěl k jeho rozvoji. Konfucianismus svoji vzdělaností a taoismus zase svými schopnostmi vnímat přírodu přesně takovou jaké je a to dobré, co nám poskytuje, využít.

Vše, co jsem v této práci doposud zmínila, byly poznatky především o původním naplňování obou směrů. Za tisíce let jejich existence, ale z původních podob, prošly samozřejmě mnohými změnami. Bohužel docházelo také k jejich nepochopení a doslovnému vykládání posvátných textů. To vše mělo i své následky. Konfucianismus se svoji přesnou hierarchií lidí a striktním ritualismem stal předlohou pro feudální pořádek, státní politickou naukou a doménou učeného světa. Svým svatořečením byl povýšen na jedinou možnou a pravou nauku. Ve vyšších vrstvách byla jeho představa morálního chování striktně dodržována a používána jako nástroj k omezení svobodného lidského rozvoje a pokroku.

---

⁷⁷ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C'*: *Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 129

Zneužívání zásady „nezasahování“ vedlo v taoismu k pasivitě a lhostejnosti. Ctnost a tolerance se změnily v pohodlný únik, zbabělost a falešnou dobrotu. Chápání přirozeného toku věcí se přetransformovalo do absolutní nečinnosti a rezignaci.

Je pochopitelné, že konfucianismus svým zdůrazňováním vzdělanosti byl vždy blízký většině vzdělců. V tomto případě nezáleželo nikdy na tom, zda je považován za oficiální politickou nauku nebo ne. Taoismus na druhou stranu ovlivnil spíše volnomyšlenkářskou část populace, jako jsou básníci, spisovatelé a jiní umělci. Svými anarchistickými prvky se stal nositelem myšlenkové změny ve společnosti.

Od svého vzniku až do dnešní doby se tyto dva směry prolínaly a utvářely společně historii čínské kultury a filozofie. S jejich prvky se setkáváme napříč celou historií a ve všech aspektech, i těch nejobyčejnějších, lidského žití. I přes všechny změny, kterými prošly, se do dnes dochovaly jejich literární prameny. Z těch se lidstvo může znovu a znovu inspirovat a nacházet ještě přesně nerozluštěné myšlenky a odkazy obou mistrů.⁷⁸

---

⁷⁸ KREBSOVÁ, B.: *LAO-C' : Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 24-25

6. Využití taoismu a konfucianismu ve výuce společenských věd

Moderní doba přináší stále nové možnosti a objevy. S rozšiřujícími se eventualitami k poznávání celého světa, přichází i nová odpovědnost za vědění. Ve výuce po celé republice, jak na základních, tak středních školách se nesetkáme s učivem, které by v sobě zahrnovalo nějak výrazněji myšlenky nebo větší množství informací o konfucianismu a taoismu. V Evropě, zvláště pak v České republice, se stále ve společenských vědách zaměřuje pouze na „základní“ náboženství, jako je hinduismus, islám, křesťanství a judaismus. Na rozebírání směrů, klasifikovaných u nás i jako náboženství, se zapomíná. Přitom by při zařazení do výuky na základní školy, mohly mít velký přínos. Stále se ve školství bojuje se snižováním postavení a respektu učitele. Samotný respekt a úcta jsou jedněmi ze základních mravních kamenů konfucianismu. Zařazení do výuky debaty o konfucíanských mravních hodnotách by mohlo mít vliv na celkové klima třídy. Vnímání autority učitele žáky či studenty je nezbytné pro vytváření dobrého školního prostředí a vtažení v něm. Učitel se dá přirovnat ke starému mistrovi předávající své znalosti mladým posluchačům. Je důležité, aby i oni pochopili, že musí nejdříve znát všeobecně uznávaná fakta. O nich pak mohou debatovat a vytvářet nové teorie, které při osvědčení zase mohou předávat mladším generacím a novým posluchačům. Stejně jako učenci Konfuciovi nejdříve nastudovali všechny svaté spisy a poté se mohli pustit do polemik se svým učitelem. Tím, ale vzdělávání nekončí. Člověk by se měl dle konfucianismu vzdělávat celý život. Tím že se snaží o nabytí nových informací, obohacuje nejen sebe, ale i své okolí.

Většina studentů, především gymnázií, se setká až na střední škole s myšlenkami taoismu a konfucianismu. Bohužel způsob výuky bývá většinou založen pouze na předepsaných osnovách a nedává prostor k přemýšlení a správnému pochopení obou nauk. Toto se týká samozřejmě i jiných filozofií. Filozofie i náboženství, když pomineme jeho institucionalizovanost, má dovést k poznání člověka sama sebe. To ovšem ale nepůjde, pokud nebudou moci poznatky přijímat jinak než jako striktně dané dogma.

Dobrou inspirací pro výuku by mohly být základy obou filozofií, a to jsou: láska, úcta, respekt k sobě, ostatním a přírodě. V hodinách biologie či přírodopisu lze zase ukázat taoistický pohled na okolní svět. Připomenout studentům, že i my jsme součástí přírody a bez ní je naše existence prakticky nemožná. Nejlepší umístění tohoto sdělení a ukázky z posvátných ze spisů by zřejmě bylo ve výuce ochrany přírody a environmentální nauky.

Realizovat přesnou výuku starověké Číny by dnes bylo prakticky nemožné. Hlavním důvodem by bylo vzdělávání dívek a žen. Už několik desítek let se dívky mohou bez

problémů vzdělávat ve stejných školách a třídách jako chlapci. Učí se stejným věcem a mají rovnocenné podmínky a možnosti ve svém vzdělávání. V Číně se dívky asi od devíti let začaly učit domácím pracím, cvičily se doma v chování a úctě budoucího manžela a jeho rodičů. Zatímco chlapci studovali knihy a vzdělávali se ve školách. Ač je toto rozdělené vzdělávání již téměř zapomenuto, tak v Číně dodnes přetrvává výsadní postavení muže a považuje se za větší přínos pro rodinu než žena.

Inspirací pro zpestření a zkvalitnění výuky nalezneme v konfucianismu a taoismu velmi mnoho, ale bohužel málokdo, je ochoten se o něco takového přičinit.

Závěr

Cílem mé práce bylo přiblížit konfuciánské a taoistické myšlení. Konkrétně postavení člověka v jejich systému a propojení s přírodou. V každém ze šesti oddílů jsem se snažila, co nejlépe vystihnout všechny podstatné rysy momentálního tématu. Po přečtení by se měl čtenář orientovat minimálně v základech každého směru.

Čínská literatura a obzvláště ta filozofická může být pro racionálně a hlavně konkrétně smýšlejícího Evropana dosti obtížné čtivo. Jsme sice zvyklí na metafory a přirovnání, ale po přečtení jakéhokoliv úryvku je nám jasné, že spisovatelské vyjadřování se od toho našeho hodně liší. Právě proto jsem k dokreslení a dotvoření celkového obrazu v jednotlivých kapitolách do textu vkládala citace myšlenek z ústředních knih. Čtenář tak může z uvedených textů nabyt jiného dojmu, ne však špatného. I když je čínská filozofie vzdálená té, kterou známe, jedno mají společné. Stačí pochopit jejich hlavní smysl a zbytek už z toho všeho vyplyne sám. Na každém filozofickém směru je také krásné, že nás nutí přemýšlet a diskutovat. Takto pak oba obohacujeme o své názory ostatní a oni zase zpětně nás. Žádná myšlenka a nový nápad nejsou špatné, ale nové a jiné a dá se s nimi dál pracovat.

Konfuciánská a především ta taoistická filozofie se zprvu mohou zdát velmi nelogické, díky neznámým a abstraktním pojmům. V naší kultuře se totiž snažíme ve všem vidět jasný řád, postup a logické vyústění, vždy nejlépe v jedno řešení. Na vše koukáme děleně a hledáme nejrychlejší a nejjednodušší řešení. Naproti tomu čínské myšlení je komplexí systém. Vše je propojeno se vším. Snaží se vždy jít až k jádru problému, i když to bude časově více náročné.

Pracovat s idejemi starými přes dva a půl tisíce let nebylo z počátku vůbec lehké. Ale postupem času jsem přišla na to, že i když obě dvě nauky vznikly v kultuře s odlišnými kořeny a obzvláště v jak dávné době, jsou jejich myšlenky stále aktuální. Mnohdy se řídíme podobnými zásadami, aniž bychom o tom sami věděli nebo to vnímalo naše okolí.

Literatura a prameny

- ANDO, V.: *Malá encyklopedie taoismu*, 1. vyd. Praha: Libri, 2010, 210 s., ISBN 978-80-7277-455-5
- BONDY, E.: *Čínská filozofie*, 1. vyd. Praha: Sdružení na podporu vydávání časopisů, 1993, 388 s., ISBN 80-85239-22-1
- ČERNEGA, J.: *Tao, Výbor z klasických taoistických spisů*, 1. vyd. Bratislava: CAD PRESS, 1994, s. 187, ISBN 80-85349-22-1
- HLAVINKA, P.: *Dějiny filosofie jasně a stručně*, 1 vyd. Praha: Triton, 2008, 265 s., ISBN 978-80-7387-015-7
- HARTZOVÁ, P. R.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 133s., ISBN 80-7106-185-9
- HEMENWAY, P.: *Moudrost východu*, 1. vyd. Praha: Slovart, 2007, 152 s., ISBN 978-80-7209-949-8
- HOUBLER, T. a D.: *Konfucianismus*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny; 1997, 129 s., ISBN 80-7106-190-5
- CHENG, A.: *Dějiny čínského myšlení*, 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2006, 695 s., ISBN 80-86685-52-7
- KNOTKOVÁ ČAPKOVÁ, B., a kol.: *Základy asijských náboženství II. díl*, 1. vyd. Praha: Karolinum; 2005, 270 s., ISBN 80-246-0832-4
- KRÁL, O.: *I-t'ing, Kniha proměn*, 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, 277 s., ISBN 80-901333-2-0
- KRÁL, O.: *Kniha mlčení: Texty staré Číny*, 2 vyd. Praha: Mladá Fronta, 1994, 237 s., ISBN 80-204-0482-1
- KREBSOVÁ, B.: *LAO-C': Tao te t'ing*, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, 274 s., ISBN 80-86685-12-8
- LENKOVÁ, J.: *Velká kniha alternativní medicíny*, 1. vydání Praha: Regia, 2001, 582 s. ISBN 80-86367-16-9

LESNÝ, V., PRŮŠEK, J.: *Hovory Konfuciovy*, 1. vyd. Praha: Nová Akropolis o. s., 2010, 247 s., ISBN 978-80-86038-43-8

O'CALLAGHAN, S.: *Malé kompendium světových náboženství*, 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012, 192 s., ISBN 978-80-242-3467-0

STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*, 8. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 653 s., ISBN 978-80-7195-206-0

WONG, E.: *Taoismus*, 1. vyd. Praha: Pragma, 2005, s. 256, ISBN 80-7205-173-3

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Petra Pohanová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Pojetí člověka a přírody v konfucianismu a taoismu. Pokus o srovnání.
Název v angličtině:	The concept of human and nature in Confucianism and Taoism. Attempt of comparison.
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je pojetí člověka a přírody v konfucianismu a taoismu. Jejich vznik, základní pilíře a literatura. Cílem práce je porozumění těmto dvěma filozofickým směrům, pokus o jejich srovnání a možnost jejich využití v moderní výuce.
Klíčová slova:	Konfucianismus, taoismus, Konfucius, Lao-C', tao, člověk, příroda, svaté knihy, mistr
Anotace v angličtině:	The topic of this thesis is conception of human and nature in Confucianism and Taoism. It describes their founding, main pillars and literature. The aim of this thesis is understanding of these two philosophical directions, attempt at their confrontation and possibility of their usage in modern techniques of education.
Klíčová slova v angličtině:	Confucianism, Taoism, Confucius, Lao-C', tao, human, nature, holy books, Master

Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	39
Jazyk práce:	Český jazyk